

I frihetens, fredens og folkeforsoningens hellige navn

Taler

Johan Ludwig Mowinckel

Dato

10 desember 1934

Sted

Oslo

Omstendigheter

Tildeling av Nobels fredspris til Arthur Henderson

- 1 Det er ikke min opgave idag å gi nogen biografi av vår gjest og ven Arthur Henderson. Jeg kan i så henseende være meget kort.

- Som medlem av Underhuset helt siden 1903, med meget få avbrytelser, har han
5 i over 30 år tilhørt Storbritannias politiske liv. I første rekke har denne hans politiske tilværelse vært knyttet til det britiske arbeiderparti, hvis fremgang han ikke alene har fulgt, men også i høi grad bidraget til. I Parlamentet var han arbeidergruppens leder fra 1908 til 1910 og fra 1914 til 1917. Og i mange år, inntil han fornylig ønsket sig avløst, har han vært dette partis generalsekretær.
10 Man kan trygt si, at han har sin politiske rot dypt i fagbevegelsen og har alltid følt sig som og vært representant for partiets brede prinsipielle syn, og han har også i særlig grad hatt dettes tillid.

- Vår interesse for og omkring dagens mann flytter oss imidlertid over fra den
15 indrepolitiske til den utenrikspolitiske side av hans liv og virke.

- Som hele partiet, ja som så mange andre innen britisk politikk, så han med skepsis på den utenrikspolitiske linje som førte til Europas deling i to store beveggede leire og som til sist drev folkene viljeløse inn i verdenskatastrofen
20 1914, - denne Pontius Pilatuskrig som Theodor Wolff kaller den i sitt nylig utkomne verk, fordi alle Europas statsmenn bakefter har søkt å to sine hender for ansvars svarte flekker. Hvilket voldsomt inntrykk krigsutbruddet dengang gjorde også på de ledende menn, viser Sir Edward Grey, som, da hans prisverdige anstrengelser for å få istandbragt forhandlinger i den ellefte time
25 strandet, slår begge hender fortvilet i sitt skrivebord med ordene: »I hate the war».

Krigen i sin velde tvang alle britiske krefter sammen om fedrelandets og imperiets beskyttelse, og vi finner Arthur Henderson som medlem først i
30 Asquiths koalisjonsregjering i 1945 og siden i Lloyd George's krigskabinett, som han dog forlater allerede i 1917. Og denne hans uttrede av Lloyd George's regjering er symptomatisk. Det er fredsviljen, fredstrangen hos ham, som nu får sitt uttrykk. Han skiller lag, fordi regjeringen ikke vil tillate det britiske arbeiderparti å sende representanter til den store sosialistiske konferanse i
35 Stockholm, hvortil Branting innbyr både venner og fiender.

Sikkert falt hans tanke og hans syn dengang sammen med, hvad en mann, som jeg vet han setter meget höit, den kjente redaktör av »Manchester Guardian», Mr. C. P. Scott, skriver så tidlig som i 1916:

40 »I hate the very thought of the permanent division and hostility in Europe and if that is all we have to look forward to, I feel as if the future had little interest for me and I had rather get out of it. It isn't the material loss or even the prospect necessarily involved of future wars and bloodshed; it is the
45 enthronement in Europe - that is practically in the civilized world - of the spirit of hatred and revenge.»

Krigen blödde ut efter 4 års usigelige lidelser, tap og ödeleggelser. Og endelig fikk vi fred, den fred som skulde »ende den siste krig», men som dessverre blev
50 preget mer av den ånd, som den samme Mr. Scott skildret i desember 1918:

»Let there be no mistake. Chauvinism is not dead, Imperialism is not dead in any of the great European countries.»

55 Fra disse dager da freden blev undertegnet og til idag har verden fölt trykket av denne freds følger. Ökonomisk og handelspolitisk er den sunde utvikling stanset op og den naturlige forbindelse mellem landene hindres av utallige restriksjoner, forbud og valutavanskeligheter. Og politisk har den nye tid tatt skikkelse av en stigende gjensidig mistro, usikkerhet og frykt.

60 Som institusjonell motvekt mot denne mörke side av freden og som en utvei mot bedre tider står Folkeforbundet. Det er vår eneste tröst, vårt beste håp. Dets organisasjon, dets innflytelse, de muligheter for forståelse det kan bringe, og bringe alle, gjør i virkeligheten Folkeforbundet til den skanse, hvorfra offensiven

for lykkelige tider, for forsoning og fred kan føres.

Og blandt de tapreste og mest trofaste på denne skanse finner vi Arthur Henderson.

70

I Mac Donalds første regjering 1924/25 sitter Arthur Henderson som Home Secretary. Men allerede i 1924 møter han som delegert ved Folkeforbundets forsamling og kommer straks inn i kommisjonen for sikkerhet og nedrustning og blir videre medlem av den 12-manns komité, som utarbeidet kapitlene i protokollen om disse spørsmål. Og her står han ubøielig fast i kravet om, at nedrustning må gjennomføres for bestemmelsene om sikkerhetssanksjoner kan tre i kraft.

75

Arthur Henderson blev utenriksminister i Mac Donalds annen regjering 1929, og hans autoritet, hans innflytelse, hans kampmulighet blev selvfølgelig så meget større. I disse år møter han stadig personlig som Storbritannias første representant såvel i Folkeforbundets forsamling som i dets råd, og hans ønske og hans vilje til å gjøre noe positivt trer sterkt frem.

80

Da han så i mai 1931 opnevnes som president for den store nedrustningskonferanse, ser alle, som håpet og trodde på et positivt resultat av konferansen, en sterk betryggelse i, at nettopp han, det mektige Storbritannias utenriksminister, blev konferansens president.

85

Men høsten 1931 faller Mac Donalds regjering og Arthur Henderson kommer for nogen år utenfor aktiv britisk politikk. Så høit står dog hans personlige anseelse, så stor er troen og tilliden til ham, at et sterkt og et almindeligt ønske fikk ham til å forbli i stillingen som konferansens president.

90

Og som sådan har verden sett ham i disse vanskelige år. Den har vært vidne til hans utrettelige kamp, til hans modige innsats.

95

Hans politiske stilling var naturligvis blitt svekket efter hans regjerings fall. Han var nedrustningskonferansens president, men ikke engang medlem av den delegasjon, hans eget land sendte til konferansen.

100

Han står der; i kampen og i arbeidet en ensom mann. Og Björnsons ord til Emile Zola under hans strid for rettferdighet i Dreyfus-saken trer frem i

105 erindringen:

»En enkelt mann mot millioner - det er det stolteste syn nogen kan se».

110 Som nedrustningskonferansens president viser Arthur Henderson sine beste
egenskaper, takt og allsidig hensynsfullhet, klok tilbakeholdennet, men samtidig
evnen til å gripe avgjørende inn, når det gjelder. En uopslitelig utholdenhet, en
aldrig sviktende tålmodighet. Tross svak helbred, tross motgang og skuffelser
går han aldrig trett. Han holder sig ikke alene under møtene, men også i tiden
115 mellom disse i stadig kontakt med de forskjellige regjeringer og med
verdensopinionen.

Ikke mange vilde ha maktet å holde ut så lenge, ikke mange vilde hatt styrke til
det og ennå færre autoritet nok til det. Når konferansen ennå er i live og når der
ennå er en tynd tråd av håp, skyldes det først og fremst Arthur Henderson.

120

Men er konferansen i live, er der håp?

Fredspakts og Folkeforbundspakts smukke ord og løfter synes snart ikke å ha
større betydning enn det »scrap of paper», vi i sin tid hørte så meget om,
125 samtidig som flåtekonvensjon og andre avtaler bryter sammen.

Og følelsen av utrygghet og uhygge vokser, mens ryktene om at endog Tyskland
ruster, spredes gjennom eteren til millioner angstfulle lyttere.

130 Ordene: »Let it be the last war» og »lest we forget» ligger 20 år tilbake i tiden,
og de menn, som idag har verdens skjebne i sine hender, vil kanskje atter en gang
komme til å stå som Pontius Pilatus.

135 »Tyskland ruster», - javel. I vår Ludvig Holbergs guddommelige komedie om
den ulykkelige Jeppe heter det: »Alle sier Jeppe drikker, men ingen spør,
hvorfor Jeppe drikker».

La alle oss, som nu beklager at også Tyskland ruster, gripe i vår egen barm og
spørre, hvorfor Tyskland ruster. I det britiske Underhus's debatt for få dager
140 siden uttaler Mr. Baldwin nettop i forbindelse med dette spørsmål bl. a.
følgende: »I hope this debate, inaugurated with a rightful desire to get the
truth, may have greater and better consequences than many of us could have

145 thought, and it may be that an opportunity has been made for a first step
towards once more bringing together the nations of Europe. It may be that
they, having learned some wisdom from the deterioration and degeneracy of the
condition of Europe in the last few years, the voice of wisdom and the voice of
peace may be heard.»

150 Alle talere i Underhuset var enige om, at det eneste middel til å skape ro i
Europa og sikkerhet for den enkelte stat, var rustningenes begrensning og at
Tyskland måtte være med i dette arbeide.

Og general Smuts sa i sin store tale forleden dag om »British Policy today», at
155 for at så skal kunne skje, »there is only one way, and that is to recognize
Germany's complete equality of status with her fellows and to do so frankly,
freely and unreservedly».

Ja, nettopp her ligger veien, som kan gi nedrustningskonferansen nytt liv, nytt
160 håp, veien som fører ut av uføret, veien som fører fremover, forståelsens vei,
fredsveien, Arthur Henderson's vei.

Der gives ingen bedre, der gives ingen annen.

165 På Briands bære, som en hjertets hilsen og takk til ham, som døde i kampen for
mellempfolkelig fred og forståelse, la en kvinne en liten bukett av vårens violer
med en seddel, hvorpå var skrevet disse gripende ord: »Fra en mor som har
mistet meget, men som ennå har en 18 års sønn».

170 Hvis ikke vår verden, vårt samfund, vår civilisasjon, vår fremtid, våre barn skal
gå til grunne i et nytt Ragnarok, bør nogen hver av oss idag erindre denne mors
viol.

»Moderkjærlighet og manndom
175 dele likt, så blir her fred:
Ned med våben - fra hverandre
vrede dårer: Kom med bröd,
hjelp hverandres folkenöd,
hjelp hverandre til at elske.»

180 Det er i denne hårde tid, hvor folkefriheten trues, hvor den frie tale og tenkning

185 knebles, hvor makt forgriper sig på rett, att vi i frihetens, fredens og
folkeforsoningens hellige navn bringer den mann vår takk og vår hyldest, som
står trofast og trygg i tillid til sandheten i Björnstjerne Björnsons ord:

190 »Fredstanken er verdens største tanke. Med den skal menneskelige fremskritt
bestå som prøve og om den skal alle frihetsbestrevelser samle sig til den siste
store kamp.»

Kilde

Les Prix Nobel en 1934, s. 74-78.

Emner

195 FN, Folkeforbundet, Første verdenskrig, Krig, Nedgangstider, Nedrustning, Nobelpris, Nobels fredspris,
Nobeltale, Utenrikspolitikk

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/i-frihetens-fredens-og-folkeforsoningens-hellige-navn>

200

205

210

215

220